

תבונות

הגות עיון ופשט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

ירידת יעקב ובניו למצרים

וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשָׂבָר אֲשֶׁר-הֵם שֹׂבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בְּיָתֵהּ פְּרֹעֹה. וַיְהִי כִּי-יָמָּה מֵאֵלֶּם וַיִּבְּאוּ כָּל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לָאֵמֹר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נְגָדָךְ כִּי אֶפֶס כֶּסֶף. וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֵנו מִקְנֵיכֶם וְאַתֶּנָּה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אֶפֶס כֶּסֶף. וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוֹסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבְּקָר וּבְחֲמֹרִים וַיִּנְהַלֶּם בְּלֶחֶם בְּכָל-מִקְנֵהם בְּשָׂנֵה הַהוּא.

התורה מאריכה לספר על האופן שבו מנהל יוסף את מצרים מבחינה כלכלית, כאשר הוא מביא לכך שהמצרים מעלים לפרעה את כל רכושם בעבור מזון ולאחר מכן אף הופכים לעבדיו. יש להבין מדוע התורה מאריכה כ"כ בסיפור זה שלכאורה הוא ענין פנימי של המצרים ואינו מענייננו? ובכלל, מדוע נוקט יוסף בגישה זו שמביאה את כל העם המצרי לכדי פת לחם ולהשתעבדות ממונם וגופם לפרעה?

נקודה נוספת שהתורה מדגישה היא שכהני מצרים אינם נפגעים מהמהלכים של יוסף, לא לוקחים מהם את אדמתם והם אף אוכלים בחינם מבית פרעה רק אדמות הפהלים לא קנהו כי חק לפהלים מאת פרעה ואכלו את-חקם אשר נתן להם פרעה על-פן לא מכרו את-אדמתם גם נקודה זו מעלה את התהייה, מה המשמעות של עובדה זאת ומה התורה באה ללמדנו כשהיא מספרת לנו על חוקי הכהנים של מצרים?

בני ישראל מתבססים במצרים

נראה לבאר כך: בפסוקים המקדימים לתיאור של התורה על כל הניהול הכלכלי של יוסף במצרים התורה מספרת לנו על האופן בו יוסף מושיב את אחיו בנפרד ומכלכל אותם: וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאֶרֶץ רַעְמִסֵּס פְּאֶשֶׁר צִוָּה פְּרֹעֹה. וַיַּכְלֵל יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֶחָיו וְאֶת כָּל-בֵּית אָבִיו לָחֶם לְפִי הַטֶּף. אלה הם הפסוקים המקדימים את התיאור של התורה על אופן הניהול הכלכלי של יוסף במצרים, ולאחר סיפור הדברים בארוכה כותבת התורה: וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם גֶּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּבְּנוּ מְאֹד. זהו גם הפסוק החותם את פרשתינו. נראה אם כן שהתורה נוטעת את הסיפור על ההתנהלות של יוסף עם המצרים בתוך תהליך ההתבססות של בני ישראל במצרים, הפסוקים הפותחים מספרים על כך שיוסף מושיב את אחיו במיטב הארץ במקום שמייוחד להם וכמו כן הוא מכלכל אותם ודואג לכל מחסורם. בפסוק החותם אנחנו לומדים שעם ישראל מתבסס, מתרבה ומצליח במצרים, ובתווך מספרת התורה על המצב הכלכלי במצרים ועל התנהלותו של יוסף.

מהאופן שבו התורה כורכת את הדברים מתקבלת תמונה שמחדדת את ההבדלים בין מצבם של המצרים לבין מצבם של בני ישראל. בעוד העם המצרי הולך ונעשה עני מיום ליום, סובל מחרפת רעב ולבסוף אף מאבד את רכושו ומקומו, הרי שבני ישראל חיים בטריטוריה נפרדת במיטב הארץ, יש להם אוכל והם נהנים משפע המביא לכך שהם פרים ורבים ומעמיקים את אחיזתם במצרים. זוהי אם כן התשובה הראשונית לשאלה למה סיפרה לנו התורה על מצבה של מצרים בימי הרעב, היא בעצם מלמדת אותנו את הניגוד בין מצרים לישראל באותו זמן. אך עדיין צריכים אנו להבין, מה מטרת הסיפור הזה עצמו? מה אמורים אנחנו להבין מתוך התיאור הזה שמנגיד את המצב של מצרים ובני ישראל בשנות הרעב?

סכנת ההתבוללות במצרים

בכדי להבין את הדברים צריך להתבונן במצב הכללי של יעקב ובניו היורדים למצרים. הם מגיעים

לארץ חדשה שבה הם זרים מכל הבחינות, הן מבחינה דתית והן מבחינה תרבותית. בפני אנשים שמהגרים לארץ חדשה עומדות בדרך כלל שתי אפשרויות. הראשונה היא להתערות במקום החדש ולהיטמע בתוך התרבות המקומית. זו אולי האפשרות הרווחת. אך ישנה גם אפשרות של שמירה על הזהות הקודמת ע"י התבדלות ויצירת פער ומרחק תמידי מהמקומיים. מובן מאילו שיעקב ובניו בבואם למצרים מעדיפים את הדרך השנייה, הם המשפחה הנושאת את מורשת זקנם הגדול אברהם, ומוטל עליהם תפקיד להמשיך לקרוא בשם ה' בעולם, למצרים ובניה אין חלק בבשורת אברהם, ולכן על אף שנכפתה עליהם הירידה למצרים מעדיפים יעקב ובניו להיבדל עד כמה שניתן מהמצרים ומתרבותם.

התבדלות של קבוצה מסוימת מהתרבות הכללית יכולה להגיע בשתי דרכים: האחת, מצד המקומיים עצמם, שדוחים את הזרים ובכך מנציחים את זרותם. והדרך השנייה היא ע"י מהלך יזום מצד הזרים עצמם שמעדיפים להתבדל בכדי לשמור על זהותם. הדבר ידוע שבמשך הדורות פעמים רבות דוקא הדחיה והשנאה מצד הגויים היא זו שסייעה ליהודים לשמור על זהותם וטהרתם בתוך הגלות, הגויים המקומיים שנאו אותנו, כלאו אותנו בגטאות וכדו' וע"י כך נשמר הפער בין גוי ליהודי. אך כאשר בני המקום אינם דוחים את המיעוט הזר הוא עצמו צריך ליצור את ההתבדלות. וכדי שמהלך של ההתבדלות יצליח צריכים להתקיים כמה תנאים. ראשית, שיהיה ליהודים מקום נפרד בו הם יוכלו לגור ולשמור על אורח החיים שלהם, הם צריכים לחוש ביטחון, וכמו כן הם צריכים לפרות ולרבות בתוכם בכדי להמשיך ולפתח את הקהילה שלהם ואת התרבות שלהם. בלא שמתקיימים תנאים אלו קשה מאוד לשמור על הייחודיות.

והנה, במקרה של יעקב ובניו אפשר לומר שהירידה למצרים העמידה בסכנה את כל ההמשכיות של בשורת אברהם וכינון עם ישראל, כיון שהמגורים במצרים עלולים לגרום להם להיטמע ולהתערות בין המצרים.

במצב זה, מה שמאפשר את ההיבדלות והשמירה על זהותם וייחודיותם של בני ישראל, זו ההתנהלות של יוסף עם העם המצרי מחד ועם אביו ואחיו מאידך. יוסף נותן לאחיו את ארץ גושן שתהיה מיוחדת למגוריהם, הוא יוצר שם את התנאים הטובים ביותר מכל הבחינות וממילא הם יכולים גם לפרות ולרבות ולהצליח. אך גם למה שקורה באותו זמן במצרים כולה יש חלק בהצלחת המהלך. הרעב הכבד השורר בכל מצרים מביא למצב שבני ישראל לא מעוניינים לצאת מארץ גושן ולעבור למקומות אחרים שבהם לא יהיו להם את התנאים להם הם זוכים בארץ גושן.

עולה אם כן, שהניגוד החד בין המצב הכלכלי של מצרים לזה של עם ישראל המתואר בפסוקים מכוון ללמד אותנו על האופן שבו הצליחו בני ישראל לפרות ולרבות ולהצליח במצרים ויחד עם זאת לשמור על זהותם הייחודית ולא להיטמע בין המצרים. יוסף אכן תכנן כבר מראש ליישב את אחיו במרחב נפרד משלהם בארץ גושן, אך גם למצב הכללי במצרים היה משקל רב בהצלחת ההתבדלות של משפחת יעקב. מסיבה זו מציינת גם התורה את חוק הכהנים שאוכלים בחינם מאת פרעה ויושבים במקומם לבטח, העובדה שישנם כבר קבוצות של מיוחסים שזוכים לרווחה כלכלית ולמקום משל עצמם בתוך מצרים היא חלק ממה שאיפשר ליוסף להפלות גם את אחיו לטובה. ללא שהיה לכך תקדים אפליה כזאת לא היתה מתקבלת על דעתם של המצרים.

כי למחיה שלחני אלוהים לפניכם

פתחנו בשאלה למה מאריכה התורה בסיפור גורלה של מצרים ברעב. לפי דברינו הרי שהתשובה על כך היא שבתיאור זה מלמדת אותנו התורה שלירידת עם ישראל למצרים הקב"ה הקדים להכין לבני ישראל את כל התנאים בכדי שיוכלו לשגשג ולצמוח במצרים ולא חס ושלום להתבולל ולהיטמע. מהלך זה של הכנת הקרקע לבואם של יעקב ובניו למצרים התחיל במכירת יוסף עצמה, וכמו שאומר יוסף לאחיו יותר מפעם אחת "כי למחיה שלחני אלוהים לפניכם... לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה." מהלך זה ממשיך עד להגעתם בפועל. יוסף כפי הנראה מפרש כך את העובדה שהוא נמצא במצרים הרבה לפני שיעקב והאחים חשבו לרדת למצרים, הוא מבין שזהו תפקידו ולכן בכל פעולותיו כמשנה למלך מצרים הוא לוקח במכלול השיקולים גם את טובת יעקב אביו ואחיו שעתידיים ביום מן הימים לרדת למצרים.

העלון יוצא לאור על ידי מכון 'תבונות', רח' יהודה הלוי 10 בני ברק
ההארות והערות ולקבלת תכנים נוספים ניתן לפנות במייל: office@tvunot.net
לקבלת העלון במייל a@tvunot.net